

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa

Keskusta ottaa tässä lausunnossa kantaa pääasiassa niihin lakiluonnoksen kohtiin, jotka ovat muuttuneet eduskunnan käsittelyssä olleessa valinnanvapausmallissa. Puolue otti kantaa valinnanvapausuudistuksen kokonaisuuteen maaliskuussa 2017.

Keskusta muistuttaa, että asiakkaan valinnanvapaus on vain yksi keino vahvistaa lähi- ja peruspalveluja, ei päämäärä sinänsä. Keskusta myös korostaa, että kyseessä on asiakkaan mahdollisuus valita palvelun tuottaja, ei palvelun tuottajan mahdollisuus valita asiakkaitaan. Tämä on viime aikojen keskustelussa unohtunut liian usein.

Laki asiakkaan valinnanvapaudesta on muuttunut monessa kohti parempaan suuntaan edellisen lausuntokierroksen jälkeen. Keskustan mielestä kriittisin kohta lakiesityksessä on edelleen asiakasseteliä koskeva pykälä (§ 24).

Esitetyssä muotoilussa maakunta veloitetaan tarjoamaan asiakasseteliä pykälässä määritellyssä laajuudessa.

Keskustan mielestä on vielä tarkkaan harkittava, miten laajasti, yksityiskohtaisesti ja velvoittavasti asiakasseteli määritellään. Maakunnat ovat erilaisia väestömäärältään, sairastavuudeltaan, ikärakenteeltaan ja muilta ominaisuuksiltaan. Siksi niille on annettava riittävästi liikkumavaraa määritellä paikallisten tarpeiden mukaan itselleen sopiva tapa ja laajuus asiakassetelin käyttöön ottamisesta.

Laajamittaisesti toteutettuna asiakassetelin vieminen erikoissairaanhoidon saattaa vaarantaa lääkärin ja hoitajien peruskoulutuksen sekä erikoislääkärikoulutuksen järjestämisen sekä ympärivuorokautisen päivystysvalmiuden turvaamisen. Lainsäädännöllä ei missään oloissa saa vaarantaa erikoissairaanhoidon ammattitaitoisen henkilöstön saatavuutta.

Kahden rinnakkaisen järjestelmän rakentaminen ei myöskään ole taloudellisesti järkevää. Tämän takia tulee vielä tarkastella, miten laajalti on kestävää ulottaa asiakasseteli erikoissairaanhoidon palveluihin. Soveltamisalan tulee lähteä maakunnan omasta tarpeesta.

Keskusta muistuttaa, että järjestämisvastuu sosiaali- ja terveyspalveluista on tulevaisuudessakin julkisilla toimijoilla, maakunnilla. Erikoissairaanhoidon ja yleensäkin sote-päivystysveloitteen on oltava laaja. Nyt tehtävät valinnanvapausratkaisut eivät saa vaarantaa julkisen sektorin toimintaedellytyksiä yhdessäkään maakunnassa.

Asiakkaan valinnanvapaus voi parhaimmillaan lisätä kansalaisten yhdenvertaisuutta. Tällä hetkellä valinnan mahdollisuus toteutuu pääasiassa työterveyshuollon asiakkailla, yksityisen vakuutuksen ottaneilla sekä hyvätuloisilla. Lakiuudistus laajentaa valinnan mahdollisuutta myös muihin väestöryhmiin.

Jotta uudistuksen yksi keskeinen tavoite – hyvinvointi- ja terveyserojen kaventuminen – toteutuisi, se edellyttää esitetyn mallin yksinkertaistamista ja selkeyttämistä. Tarvitaan runsaasti tietoa ja asiakasohjausta erityisesti paljon erilaisia palveluja käyttävien tueksi. Myös eri toimijoiden tietojärjestelmien yhteensopivuuden on oltava kunnossa. Pelkkä tarjonnan lisääntyminen ei automaattisesti kavenna hyvinvointi- ja terveyseroja.

Keskustan mielestä perus- ja erikoistason integraation takia on tärkeää, että erikoistason palveluja viedään sote-keskuksiin. Maakunnan pitää saada lakiehdotusta vapaammin väestön tarpeista lähtien määritellä, mitä erikoisalojen palveluja sote-keskuksissa tarjotaan. Tässä voidaan käyttää apuna myös uutta teknologiaa ja etäkonsultaatioita.

Varsinkin paljon palveluja käyttävien kannalta sinänsä kannatettava valinnanvapausuudistus saattaa aiheuttaa vaikeuksia, kun palvelut hajautuvat eri toimijoille. Palvelujen integraatioon sekä asiakkaan kannalta sopivan palvelutarjonnan varmistamiseen tarvitaan lähellä olevaa käytännönläheistä neuvontaa sekä toimivaa toiminnanohjausjärjestelmää.

Asiakkaan palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelman laatiminen on sinällään kannatettavaa. Järjestelmän ja vastuunjaon on kuitenkin oltava esitettyä mallia selkeämpi.

Sote-uudistuksen yhtenä tavoitteena on kustannusten kasvun hillintä. Sen toteutuminen edellyttää toimintatapojen uudistamista, digitalisaatiosta saatavia hyötyjä sekä toimivia hoitoketjuja ja ennen kaikkea perustason palvelujen saatavuuden varmistamista. Kustannusten kasvun hillinnässä olennaista on siirtää painopistettä erikoissairaanhoidosta perustasolle ja ennaltaehkäisyyn.

Ainakin uudistuksen käyttöönoton alkuvaiheessa kustannukset kasvavat erilaisten tietojärjestelmiä, koulutusta ja hallintoa koskevien kustannusten myötä. Sekä valinnanvapausuudistukseen liittyvistä piloteista että Ruotsin valinnanvapausuudistuksen kokemukset viittaavat siihen, että uudistuksen myötä palvelujen kysyntä saattaa ainakin alkuvaiheessa kasvaa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää myös työterveyshuollon ja opiskelijaterveydenhuollon piirissä olevien korvausten suuruuteen, jotta samoista henkilöistä ei synny moninkertaisia kustannuksia.

Uusi lakiesitys antaa aiempaa paremmat mahdollisuudet pienille ja keskisuurille toimijoille tarjota palvelujaan. Verkostomainen toimintatapa mahdollistaa monenlaisten toimijoiden pääsyn markkinoille. Tämä luo osaltaan aitoa valinnanvapautta myös harvaan asutuille seuduille.

Uudistus kasvattaa yksityisen ja kolmannen sektorin osuutta valinnanvapauden piirissä olevissa palveluissa. Tämä vaikuttaa myös alalla toimivan henkilöstön asemaan. Uudistuksessa on henkilöstön asemaan ja muutosjohtamiseen kiinnitettävä riittävästi huomiota. Samoin markkinamuutoksesta aiheutuvat muut vaikutukset mm. työeläkejärjestelmien rahoitukseen tulee huomioida ja varmistaa järjestelmien rahoituksen riittävyys riittävän pitkällä siirtymäajoilla.

Sosiaali- ja terveystalouden uudistus on kokonaisuudessaan niin mittava, että siitä ei tule kerralla valmista. Järjestelmää jouduttanee täydentämään ja kehittämään toiminnasta saatujen kokemusten myötä.

Keskusta pitää välttämättömänä, että sosiaali- ja terveystalouden uudistus saadaan lopulta valmiiksi mahdollisimman ripeästi. Asiakkaan valinnanvapautta koskeva lausuntopalaute tulee ottaa huomioon lopullisia lakiesityksiä muotoiltaessa.